

مطبعه و محل اداره :

حفظ ال اوغوشده امنیت
سندوغی جوارنده
شکول یقوشنده
۲۷ نومرو

مشاط قلم

۱۳۲۶

مسلك. زه موافق آثار
جدیه مع الممنونه
قبول اولنور

درج ابداه بن آثار اعاده اولنار

دیر ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیات تاریخ ، سیاسیانده و بالخاصه احوال و شئونه اسلامیه و عث ایدر دهفته بر نشر اولنور.

آبونه بدلی

صاحب و مؤسسلری :

درستعادتده نسخہ سی ۵۰ یا ۵۰۰

ابوالعلا زین العابدین - ح . اشرف ادیب
تاریخ تأسیسی

قیرلہ دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی
۲۰ غروش فضله آلنیر

۱۰ تموز ۳۲۴

سنه لکی	القی آیانی	غرومی
۶۵	۳۵	۳۵
۶۵	۳۵	۳۵
۱۷	۹	۹

عدد : ۱۷۵

۲۱ محرم الشریفه ۱۳۲۹ پنجشنبه ۲۹ کانون اول ۱۳۲۷

یدنجی جلد

صره سی کلیرسه اکا دائره بر ایکی سوز سوبلور . انجق بو مذهبه قارشو سردایدیلن اعتراضلرک یالکز اکا حصری موافق انصاف اولدیغنی کوسترمکدن عبارتدر . دینی اولسون، فلسفی اولسون بو کون بر مذهب ، بر مسالک یوقدرکه اکا قارشو بر طاقم اعتراضات سردی ممکن اولسون. علمده هر شیئه اعتراض، هراعتراضده بر صورتله دفع ایدیله بیایر. نه حال ایسه سوق کلام بزی بر از صدد خارجنه چیقاردی . اوپله ایسه صده رجوع ایدلم .

فرید

اسلامده فن و فلسفه

ابوحامد محمد بن محمد بن احمد الطوسی الغزالی . - غزالی متفکرین اسلامیه آردسنده بر خارقۀ دها ، بر بارقۀ عرفان ، بر نادرۀ دوراندر . ۴۵۰ تاریخنده خراسانده واقع طوس شهری جوارنده (غزالی) نام قریهده طلوع ایدن بو نجم معرفت ، خلی مدت افق عالم اسلامده شعشه نازکمل اولمشدر .

غزالی علوم شتیده تبحر و طرز افادده تفرّد ایتشدی . کسکین ذکاسی ، متجسس روحی ، متعمق مفکره سیله بر معمای خلقتدر .
الکدرین محاکمه لر ، اک مشکی مسئلر ، اک مغلق مبحثلر غزالی ناک نور ذکاسی اوکنده وله نما بر انکشافه مظهر اوله رق پک بسیط برحاله کاش ، نزه وساده بر اسلوب متین ایله تصویر ایداشلردر . غزالی ناک پدری اورته حاللی بر تاجردی . طوسده صوف بیع واعمالیله اشتغل ایدیوردی . چوجوقلر نده [*] پارلایان نورذکا وفرط استعدادی بحق تقدیر ایدهرک تعلیم و تربیه لرینه اقدام تام کوسترمشدی .

غزالی مقدمات علمی طوسده احمد بن محمدالراز کانیدن تعلم ایلدی . آز زمانده کوسترمش اولدینی اثر ذکا هرکفی حیرته برافشدی . بر مدت صوکره بو بویوک روحه طوس افقاری طارکلهک باشلادیغندن غزالی جرجانه قدر قوشمنه مجبور اولدی .

عطش دماغیسی تسکین ایدهرک بر منبع عرفان ، بر زلال معرفت آریوردی . جرجانده امام ابی نصرالاسماعیلی ناک درس لرینه ملازمته باشلادی . دماغی یاقوب قاووران احتیاج فکری پی اورادهده تسکین ایدهمامش اولملی که بر مدت صکره غزالینک ینه طوسه عودت ایتش اولدیغنی کوریوردی .

فقط میال اعتلا اولان روحاره ، خارقۀ فطرت بولسان دماغلره خاص اولان احتیاج تعالی ، آرزوی انکشاف ینه بو نادرۀ دهایی ازعاج ایتکه باشلامشدی .

او وقتلر امام الحرمینک شهرت علمیسی طنین انداز آفاق اولمده ایدی . غزالی بودفعده طوسدن نیشابوره ، امام الحرمین ابوالمعالی

[*] غزالینک ابوالفتح مجدالدین اسمنده کی برادرده مشاهیر ماسدن وقوۀ نطقیه سیله ممتاز خطباءن ایدی .

الجوالینک سده عرفانه قوشدی . بوراده فقه ، کلام ، جدل ، منطق ، حکمت طبیعی و فلسفه تحصیل وتبعنه قویولدی .

غزالی عطش دماغیسنه سکون بخش اوله جق زلال معرفتی آرتق بولمشدی . استاذ شهرینک تاریخ ارتحانه قدر نیشابوری ترکه لزوم کورمیدی .

غزالی هنوز تحصیل صره لر نده ایکن اشتهاره باشلامشدی . فرط ذکاسی ، سلامت بیانی ، طرز افادده سی ، جودت قریحه سی ، رصانت محاکمه سی استاذینک فوق العاده مظهر تقدیری اولیوردی . امام الحرمینک تشویقیله نشر آثار واجرای تدریساته باشلادی . شعشۀ شهرتی ، دها طلبه لک زماننده ، استاذینی بیله خسوفه اوغراته جق درجه لرده نوار ورنکین هاله لرله تنوج ایتکده ایدی .

بو اثنانده امام الحرمین ارتحال ایلدی . کعبۀ معالی عدایتیکی نیشابور ، آرتق غزالی نظر نده قارائلق بر زندان حالنه کلکشدی . تحمل ایدمیدی . نیشابوری ترک ایتکه مجبور قالدی .

(نظام الملک) ، اوتۀ دهری غزالینک شهرت علمیسی ایشیدیوردی وکندیسنه غیابی برمودت وحرمت پرورده ایدیوردی .

نیشابوری ترک ایدن غزالی پی دعوت وکندیسیله (سرمن رأی) ده ملاقات ایلدی . مجلس ده عصرک اک بویوک عالم لری ده حاضر ایدیلر . حضور نظام ده مسائل شتییه طائد پک مهم مباحثه لر جریان ایتدی . غزالینک وقوف واحاطۀ علمیسی نظام الملکله برابر بوتون حضارک حیرت و تقدیری موجب اولمشدی .

قدر شناس نظام ، امامک فضل و کمالی بحق تحیل و کندیسی بغدادده کی مدرسه نظامیه ریاست تدریسیه سنه تعین ایتدی .

۴۸۴ تاریخندن ۴۸۸ تاریخنه قدر تام دورت سنه غزالی مدرسه نظامیه ده تدریس ایله مشغول اولمشدر . کندیسنه خاص بر ناطقه ، بر سلاست بیانله اشغال ایتدیکی کرسی معظمک شانی بو مدت طرفنده بوس بوتون اعلا ایشدر .

مجلس عرفانه مداومت ایدنر ، فضل و کمالی ، فصاحت بیانی ، اثنای تدریس ده ایراد ایتدیکی نکات دقیقه ناک علوی قارشوسنده مست ومهوت قایلرلردی . غزالی بوضورتله مدرسه نظامیه ناک طنین انداز آفاق اولان شهرت علمیسی اعلا ایتدیکه ایدیوردی .

اثنای تدریسده مجلس عرفانه بیکلرجه سامعین طویلانیردی . غزالی بوراده تام درت سنه صورت مهادیده کوندوزلری تدریس وکیجه لری تبعاتله وقت کیرمشدی .

تبعاتی ایلرله دیکه محاکمت و بیاناتده بر نوع خصوصیت کوریلدیوردی غزالی حیاتنک ایلاک دوره لر نده بویوک بر اشتیفاقله آغوش فلسفه یه آتمشدی . مسالک فلسفی ناک کافه سی بکان یکان تدقیق ایدهرک بویولده نشر یاتنه دوام ایدیوردی .

۴۸۸ تاریخنده غزالی بر دهره هر درلو مشاغل دنیویه وداع ایدهرک گوشۀ ازوایه چکلیدی . بو حال غزالینک حیاتنده پک بویوک بر وقه صایایر .

او وقتہ قدر صرف عقلی و منطقی بر مسلك تعقیب ایدن غزالی ، منطقك یاس محاکماتندن بیقمش ، روح جذبه دارینه سکون بخش اوله جق معالی لاهوتیه احتیاجلرینی طویغنه باشلامشدی . عشق لاهوتی ، روح غزالی بی تحت تسخیره آلمش و تمایلات ناسوتیه دن تمامیله تجرید ایلشدی .

اوله حضرت استاذ ، احتیاجات دماغیسنی تطمین ایدرک روح ناه دارینی بر نفخه سکون بخشایله اویالامق امیدینه دوشمشدی . فقط تبعات علمییه ایلرله دجه اضطرابات روحیه سنکده اونستده آرتیمده اولدیغنی پك آجی بر صورتده حس ایتکه باشلادی . بوتون بومطالعات و تبعاتك شبه و تردداتی آرتیرمقدن باشقه برشیئه یارامدیغنی آکلادی . فلسفه رییه نك چیمماز کریوهرینه دوشدی . اوراده خیل مدت چیریدی ، چبالادی . دیدینه دیدینه بیتاب وتوان قالمش اولدیغنی حالده آرادینی شعله حقیقی بومسلکدهده بولامادی . عمیق بریاس ایله تتره دی . روحی یوکسلمك ، لاهوتیانه عروج ایتك ایچون چیرپندجه فکر و دماغی ده ظلام شہات آرمسند نور حقیقی آریوب طور یوردی . غزالی بوحالی بالذات شو وجهله تصویر ایدیور : « کندی کندی دیدم که : مادامکه متصدم حقایق اشیا به - اولدقلری وجهله - وقوفدن عبارتدر ؛ او حالده اول (علم) و (وقوف) دنیلن شیئك نه اولدیغنی ، نه صورتله اکتساب ایدلدیکنی تدقیق ایتکلکم ایجاب ایدر .

بن پك کوزل آکلایورم که علم یقینی دیمك ، هیچ بر وجهله شبه و ترددده محل قالمیه جق صورتده بر شیئه لاحق اولان وقوف دیمکدر . شو شرطله که اوشیئه تعلق ایدن علمده دوچار خطا اولنوب اولمادیغنه دائر بالا آخرده دهنده اصلاً تردد وشبه اویانه ماملیدر . یعنی برشی حقدنه علم یقینی حاصل ایتدکن صوکره ، بوعلمك وثوق و قطعیتی حقدنه قوه مدرکك بردفعه دها صرف مساعی ایتمه سنه لزوم کورولمامیدر . چونکه علم یقینی نك قطعیه دائر اولان قنا تمزلا یترزل اولق ایجاب ایدر . حتی بوبابده کی قساعتی آلدانمادیغمزه قارشى ظاهری بر دلیل صورتنده بیله تلقی ایده بیایرز .

علم یقینی نك قطعیتی حقدنه دهنه ورود ایده بیله جك هردرلو شبه و تردددر قناعت فکریه مزى اصلاً خللدار ایده مزلر . مثلاً اون عددینك اوچ عددندن بویوک اولدیغنی اوکرنکدن صوکره برکیمسه کلوب بکا : — خیر ، سزیا کلش اوکرمش سکز ، بالعکس اوچ اوندن دها بویوکدر . بن بوادعای نظرکزده اثبات وسزی اقناع ایده بیلمك ایچون المده کی شوباستونی بیلانه تحویل ایده جکم .

دیمش اولسه و ادعا ایتدیکی خارقه بی کوستره بیلسه ینه ینم بوبابده کی قناعتی اصلاً صارصاماز .

بو ذات کوستردیکی خارقه ایله بنده آنجق درین بر حیرت اویاندیره بیایر . فقط اون عددینك اوچدن بویوک اولدینی حقدنه کی علمك وثوق و صحتنه دائر دهنده - بر آن ایچون اولسون - هیچ بر شبه و تردد تولید ایده مز . چونکه بو خصوصده کی علم (یقین)

درجه سندهدر . ایشته بوکی محاکمات سوقيله معلومامدن ؛ حقدنده بوجه تصویر وثوق قطعی به مالک اوله مدقلریمك صحتلرنده ؛ اشتباه ایتکه باشلادم . چونکه شرائط مسروده بی حازر اوله میان وقوفه ، علم نامی ویرمکده بحق تردد ایدیوردم .

بوتردم اوزرینه ؛ او وقتہ قدر ؛ صور مختلفه ایله اکتساب ایتدیکم معلوماتك طبیعتی تدقیقه قویولدم .

معلومات ذاتیه مدن ، حواس واسطه سیله استحصال اولنانلرله ناقابل اعتراض بدیهیات ضروریه دن عبارت بولنانلردن ماعدا سنك شو اوصافدن محروم اولدقلرینی آکلادم .

بر کره بو اوچورومه دوشنجه کندی کندی دیدم که : قناعت قطعیه بخش ایده بیله جك معلومات موثوقه بی آنجق حواس واسطه سیله استحصال اولنه جق علم ایله بدیهیات عقلیه ده آراملیم . چونکه فکر بونلرک صحتنده تردد ایتبور . بو زماندن صوکره یالکز بویکی صورتله قازاندیغم علمك قطعینه اعتماد ایتکه باشلادم . و بوتون غیرتمله علوم طبیعییه و ریاضیه تحصیلنه قویولدم . فقط بو فلرده کی تبعات ایلرله دجه یکیدن یکی به بر سوری شہاتك هجوملرینه معروض قالدیم .

حواس واسطه سیله استحصال ایتدیکم معلوماتك صحتی حقدنه کی قناعتك نره دن نشأت ایتدیکنی آراشدیردم .

حواس آرمسندك زیاده شایان اعتماد اولان قوه باصره دکلیدی ؛ ایلک اول بونی تدقیق ایتك ایستادم . نتیجه تدقیقاتم بو دفعه ده مایوسیتمی موجب اولدی .

فی الحقیقه بز بر جسمك کولکهنه باقه جق اولورسه ق یکنظرده کولکهنی ثابت و غیر متحرک اوله رق کورپر و شورؤیته استناداً کولکهنك حرکت ایده میه جکنه حکم ایدرز .

حالبوکه تجربه بر حکمده دوچار خطا اولدیغمزی کوستریور . چونکه بر ساعت صوکره عینی محله کلیرسه ک کولکهنك تبسیدیل موقع ایتش اولدیغنی حیرتله مشاهده ایدرز . کولکهنك تبسیدیل محل ایتسی کیفیت یعنی حرکتی بردبره و آتیا وقوعه کلامشدر . ایلک باقدیغمز زمان دده کولکهن تبسیدیل محل ایدیوردی . فقط حرکتی غایت بطی اولدیغندن قوه باصره مز یکنظرده سکونتنه حکم ایتشدی . دیمك که حس بصرمز آلدانمش وزی آلدانمشدی .

کذلک کواکه نظر ایدرسه آنلری آنجق برر نقطه جسامتنده رؤیت ایدرز . حالبوکه قضاده برر نقطه کی کوردیکمز نجومك ارضمزدن پك بویوک برر جرم سماوی اولدقلرینی علوم ریاضیه براهین قطعیه ایله اثبات ایتکدهدر .

دیمك اولیورکه حواس ایله استحصال ایتدیکم معلوماتك بعضیلری حقیقته مطابق اولقدن پك اوزاق بولونیورلر !...

محاکمات بورادهیه واصل اولنجه معلومات حسیه نك قطعیتی حقدنه کی قناعتده دوچار تزلزل اولنه باشلادی . آرتق حواس خمس واسطه سیله اوکرندیکم شیلرکده صحتنده شبه ایدیوردم .

حواسك ده بزى اغفال ايد بيله جكي تحقق ايدنجبه وثوق و قطعينه
اعتماد ايد بيله جك بدیهیات عقلیه دن باشقه برشی قالمایوردی .
فی الحقیقه : اون اوچدن بیوکدر . برشی هم ازلی وهم مخلوق
اوله مز . برشیک عین زمانده هم وجود وهم عدمی محالدر کبی
بدیهیات عقلیه نك قطعیت و صحتنده تردد اید بيله میه جکنه حکم ایدیوردم .
فقط ذهنده ینه برشبه اویانیوردی . دوشونیوردم که : عقلاً
استحصال اولنان علمك ده حواس واسطه سیله قازانیلن علم ماهینده
اولدینغه نه صورتله قناعت اید بيله جکنز ؟ !
معلومات حسیه نك صحتنه اعتماد ایتش ایکن عقل و تجربه آلدان دیغمزی
اخطار ایدرک بزى ارشاد ایتدی ؟
تجربه و محاکمات عقلیه به مراجعت ایدلسیدی حواس ایله اکتساب
اولنان علمك صحتنده تردد کوستره جکمیدک ! ؟ شهه سز که خیر .
بالعکس معلومات حسیه نك حقایق قطعیه اولدقارینه کمال اعتمادله
قانع اولوب کیده جکدک .

بو حالده ، عقل ؛ حواسك دوچار خطا اوله بيله جکنی فصل اثبات
ایتدیسسه معلومات عقلیه نك ده عینی صورتله شایان اعتماد اوله میه جکنی
اخطار و اثبات اید بيله جك عقلك فوقنده بر حاکم علوی بولونمسی عجبا
امکان داخلنده دکلیدر ؟ بونك تحت امکانده اولدینغه دائر نه کبی بر
دلیلز واردر ؟ ... بو سؤاله جواب تدارکی ایچون خیلی اوغراشدم .
نوم و حالات نومی درپیش مطالعه ایتدیکم زمان بوبابده کی شبه و اندیشه
بوس بوتون آرتدی . دوشوندم که :

بز اویقو اثناسنده بر طاقم خیانتلره بر حقیقت ، بر موجودیت
ویریورز . بو حالک بر رؤیا اولدینغی ، کوریلن شیلرک خیالاتدن
عبارت بولوندقارینی آنجق اویاندیغمز زمان آکلایه بیلورز .
عجبا اویانیق ایکن کوردیکمز ، حس ایتدیکمزک شیلرک حقیقه
موجود اولدقارینه نه صورتله قانع اولیورز ؟ بو قناعتی بزه کیم ونه
تأمین ایتدی ؟ ؟ نهوت ، بو کون بولندیغمز احوال و شرائطه
نظراً کوردیکمز شیلر حقیقه موجوددر . بونی قبول اید بیلیرز .
فقط ، بر طاقم احوال و شرائط ظهوری ممکندرکه احوال و شرائط
مذکوره ایله اویانیق آره سند ، کی نسبتک عینی اوله بیلسون !
بر صورتله که بونکی احوال و شرائط تحتند ؛ حال حاضر مز باشقه طرزده
عادتا بر رؤیادن عبارت اولسون ! ؟

غزالی نك بالایه نقل ایتدیکمز شو محاکاتی فلسفه ریبه نك اساسنی تشکیل ایدر .
ریبون (Scepticism) مسلککه دائر آوروپا کتب فلسفیه لرنده
دخی بوندن آچیق بر ایضاح بوله بیلیمک امکان خارجنده در . حتی حضرت
امامک مطالعات و براهین آنفهنی - دهها زیاده بر قوتی حائز اوله جق
صورتده - توسیع ایتکده قابل دکلدر .

بو بویوک اسلام حکیمک قطمیت بیانی قارشوسنده آوروپا متافیز
یک بیلرینک مبهم و قبالی افاده لری پک سونوک قالمده در .

* *

جستجوی حقیقت اوغرنده چیرپنن بر ذکای آتشین فلسفه ریبه نك
بوهرج و مرجی آره سنده اوزون مدت یووارلانمغه تحمل ایدمه زردی .
فی الحقیقه بویله اولدی . نور حقیقت غزالینک باصره بصیرتنده تجلی نما
اولمغه باشلادی . حضرت امام فلسفه ریبه نك چیمماز کریوه لرینی
براقدی . فلسفه ایله برابر آلاش ظاهر به یه ده وداع ایدرک بر حیات
جهان نوردی به آتلق لزومنی حس ایتدی و آتدی .
غزالینک مدرسه نظامیه ده کی تدریساتنه نهایت ویردرک اوپارلاق
موقعی بردنبره ترک ایتسی اسبابی بونکی تأثیرات روحیه ده آراملیدر .
حضرت استاد بغدادده کی تدریساتنه ختام ویروریز ، حجازه قوشدی .
روح نالاننه اومقدس مقاملرده برنفعه سکون بخش آرادى . کعبه
معظمه پی ، قبر پر نور نبوی زیارت ایتدکن صوکره شامه دوندی .
مشتافان معارفک اصرار لرینه تاب آور مقاومت اوله میهرق جامع امویده
ینه تدریساتنه باشلادی .

شامده اقامتی اثناسنده ایدی که (احیاء العلوم) نامنده کی اثر
مشهورینی تألیفه موفق اوله رق (حجة الاسلام) عنوان مفخرتی احرار
ایلدی . حضرت امام ، اضطرابات روحیه سنی ، حیاتنده بردنبره وقوعه
کل تبدیل اسبابی بالذات شوصورتله آکلایور :

« کندی موقع و حلی پیش تفکره آنجه دنیایه بیکلرجه رابطه لرله
باغلی اولدیغمی ، هر طرفدن نفس اماره وهوسات شخصیه نك متوالی
هجوملرینه معروض قالش بولندیغمی پک آجی بر صورتده آکلادم .

افعال و حرکات ذاتیه می نظر تدقیقندن کچیردم : حیاتک الک رنگین ،
اک طاتلی زمانلری اوله رق تدریس و تدرسه حصر ایتدیکم ساعات
مساعی بوله بیلدم . مع مافیه حیات ابدیه ایله علاقه دار اوله میان برطاقم
فائده سز و لزوم سز شیلرله ده پک چوق قیمتدار وقتلراضایع ایتش اولدیغمی
آکلادم . بو قدر زمان بر عزم قطعی ایله اجرا ایلدیکم تدریساتدن
مقصدم نه اولدیغمی دوشونجه بوبابده صرف ایتدیکم مساعینک عندالهی ده
غرض و عوضدن آزاده کوریله میه جکنی ، بوتون غیرتمی شان و شرف
شخصی قازانق اوغرنده صرف ایتش اولدیغمی آکلادم .

ثروتمی فقرایه توزیع ایدرک بغدادی ترک و سوریه به چکلدم .
سوریه ده ایکی سنه بر حیات مزویانه کچیردم . روحله ایکلدم ، احتراصات
نفسانیه مله حرب ایتدم ، نفس اماره مله دیدشدم . قلبمک تصفیه سنه
چالشم . آخرت حاضر لغنه باشلادم »

حضرت امام اعترافات آنفهنیه ، نفس اماره نك تحت حکمنده
اجرا ایدیلن افعالندن ؛ حقیقت پرست بر مؤمنک دویدینی ندامت
واضطرابات قلبیه نك پک پارلاق بر تابولوسنی ترسیم ایدیور .

حرص شهرت و شانک ، حقیقی بر مؤمنک اعماق روحنده بالآخره
تولید اید بيله جکی عذاب وجدانی نه قدر الیم اولیوردمش ! . بونک
درجه سنی آکلامق ایچون غزالی کبی متین بر حکیمک آلاش حیاتدن
الی الابد نفرت ایتسی کیفیتنی درین دوشونمیدر !

مابعدی وار مدالی اعدادیسی مدیری

م . شمس الدین